

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ECONOMICE

*Eficiența sancțiunilor dispuse de autoritățile de
concurență în cazurile antitrust*

Paul Prisecaru

București
2013

ISSN: 2285 – 7036 INCE – CIDE,
București, Calea 13 Septembrie, Nr. 13, Sector 5

CUPRINS

1. Introducere: importanța unor sancțiuni eficiente în domeniul antitrust	3
2. Scurtă comparație între regimul sancționator din SUA, Uniunea Europeană și România	5
3. Analiza evoluției sancțiunilor	6
4. Cuantificarea prejudiciilor – element fundamental pentru determinarea sancțiunilor optime și recuperarea daunelor	10
4.1. Estimarea prejudiciilor în Uniunea Europeană	10
4.2. Exemple de cuantificare a prejudiciilor în SUA	14
4.3. Supraprețul cartelurilor: sunt suficiente amenzile de 10% din cifra de afaceri?	16
5. Studiu de caz – Sancțiunile dispuse de Consiliul Concurenței pe piața carburanților și efectul lor asupra consumatorilor. Ce efect descurajator a avut cea mai mare amendă din istoria României?	19
5.1. Sancțiunea Consiliului Concurenței	19
5.2. Efectele sancțiunii	21
5.3. Explicații de natură economică ale efectelor sancțiunii	22
5.4. Un exemplu similar: producătorii de ciment	23
6. Concluzii	25
Bibliografie	25

EFICIENȚA SANCTIUNILOR DISPUSE DE AUTORITĂȚILE DE CONCURENȚĂ ÎN CAZURILE ANTITRUST

PAUL PRISECARU*

Abstract: *One of the least studied aspects of antitrust law and economics is the effectiveness of public sanctions in deterring anticompetitive behavior. Recent studies regarding overcharges in cartel cases have demonstrated that the classic "maximum 10% of annual turnover" fine may have only remote efficiency. Comparatively, cartels are in place more than a year and usually generate profits in excess of 10% of annual turnover. Moreover, empirical evidence demonstrates that jurisdictions where criminal penalties are used against individuals involved in antitrust cases, such as United States, are more efficient in deterring the use of anticompetitive behavior to enhance profits. Although, in recent years antitrust fines have been growing significantly, competition policy in Romania remains weak, based on empirical evidence from two of the most important cases enforced by the Romanian Competition Council.*

Keywords: *antitrust, sanctions, effectiveness, fines, prices, cartel, overcharge.*

JEL: *K2, L4*

1. Introducere: importanța unor sancțiuni eficiente în domeniul antitrust

Cu toate că analiza economică este folosită relativ recent pentru determinarea soluțiilor optime pe care legile civile, penale sau administrative trebuie să le conțină sau a modului în care acestea se aplică, utilizarea economiei în cazurile antitrust are o largă răspândire și reprezintă în fapt chiar fundamentul pe care această politică a fost construită. Componenta care a primit, probabil, cea mai puțină atenție din domeniul antitrust este legată de aplicarea efectivă a sancțiunilor, în special în cazurile de carteli.

* Paul Prisecaru este director adjunct (economist-șef) în cadrul Consiliului Concurenței. Opinia exprimată în această lucrare constituie părerea personală a autorului și nu reprezintă, în mod necesar, punctul de vedere al Consiliului Concurenței.

Această situație a început să se schimbe începând cu anii 1960, în special datorită contribuțiilor semnificative ale școlii de la Chicago, prin laureații Premiului Nobel în Economie, Ronald Coase (1991) și Gary Becker (1992). Eseul lui Becker, *Crime and Punishment: An Economic Approach*, publicat în anul 1968 la Universitatea Columbia, a fost prima analiză formală a pedepselor optime și a probabilităților de detectare și condamnare pentru diferite tipuri de infracțiuni. Lucrarea lui Becker demonstrează că politica optimă de combatere a comportamentului ilegal face parte dintr-o politică optimă de alocare a resurselor și, având în vedere că economia se ocupă cu alocarea resurselor, cadrul analitic al acesteia poate fi aplicat cu succes și comportamentului ilegal.

Una dintre cele mai importante dezbateri recente asupra politicilor de concurență vizează determinarea eficienței acestora din perspectiva sancțiunilor. Sumele absolute care sunt anunțate de autoritățile de concurență sub formă de amenzi contravenționale impresionează prin cuantumul lor. Corporații gigant, precum Microsoft și Intel, care au primit relativ recent amenzi de peste 1 miliard de euro fiecare, cartelul fabricanților de lifturi, amendat de Comisia Europeană cu aproape 1 miliard de euro, sau cartelul fabricanților de geamuri auto, amendat tot de autoritatea comunitară cu peste 1,3 miliarde euro, sunt doar câteva exemple recente de sume uriașe imputate companiilor pentru comportament anticoncurențial. Cu toate acestea, rămân o serie de probleme legate de eficiența acestor sancțiuni în combaterea comportamentului ilegal și de posibilul transfer al amenzilor asupra consumatorilor.

Întrebările fundamentale legate de acest subiect și la care sperăm să oferim un răspuns în paginile următoare sunt: sancțiunile cu care operează în prezent autoritățile de concurență au cu adevărat un efect descurajant? sunt aceste sancțiuni proporționale cu prejudiciile aduse de faptele anticoncurențiale? cine plătește aceste sancțiuni în final: companiile sau consumatorii?

Pentru a contura răspunsurile la aceste întrebări, va fi prezentată, în primul rând, o scurtă descriere a regimurilor sancționatorii și evoluția în timp a sancțiunilor aplicate de Departamentul de Justiție al SUA, de Comisia Europeană și, la nivel național, de Consiliul Concurenței, în cazurile antitrust. În al doilea rând, vor fi expuse principalele metode de estimare a prejudiciilor generate de practicile anticoncurențiale în general și de carteli în special (în acest caz, fiind de actualitate mijloacele economice de determinare a prejudiciilor la nivel comunitar). În al treilea rând, va fi realizată o comparație între sancțiuni și prejudicii, pentru a se putea determina dacă acestea sunt cu

adevărat proporționale și dacă, din punct de vedere economic, există un efect de descurajare. În final, este prezentată, sub forma unui studiu de caz, intervenția autorității române de concurență în piața carburanților și efectele imediate ale acestei intervenții, precum și o analiză sumară a impactului amenzilor acordate de Consiliul Concurenței asupra rezultatelor financiare obținute ulterior de companiile producătoare de ciment.

2. Scurtă comparație între regimul sancționator din SUA, Uniunea Europeană și România

După cum se poate observa din tabelul de mai jos, România are una dintre cele mai dure legislații în privința sancțiunilor care pot fi dispuse în cazurile antitrust. Amenda contravențională raportată la cifra de afaceri totală, și nu doar la cifra de afaceri realizată pe piața afectată de practica anticoncurențială, determină un raport disproporționat risc-randament pentru firmele care vor să realizeze practici anticoncurențiale doar pe anumite segmente de piață. Din cauza acestui fapt, în România, înțelegerile anticoncurențiale la nivelul întregului sector pe care activează firmele membre ale cartelurilor devin regula. De cealaltă parte, existența sancțiunilor penale, dar fără o aplicare a acestora în cei aproape 17 ani de existență a politicii de concurență în România, este irelevantă și nu poate avea efectul descurajant pe care îl au sancțiunile similare din SUA.

Tabelul nr. 1

Sancțiunile pentru fapte anticoncurențiale			
	SUA (DoJ ¹ – Divizia Antitrust)	Comisia Europeană (DG Concurență)	România (Consiliul Concurenței)
Companii	Amendă maximă de 100 milioane de dolari.	Amendă maximă de 10% din cifra de afaceri pe piața relevantă din anul anterior sancționării.	Amendă maximă de 10% din cifra de afaceri totală din anul anterior sancționării.
Persoane fizice implicate²	- maximum 10 ani de închisoare; - amendă de maximum 1 milion de dolari.	- nu există.	- închisoare de la 6 luni la 3 ani ³ .

Sursa: Comisia Europeană, Consiliul Concurenței.

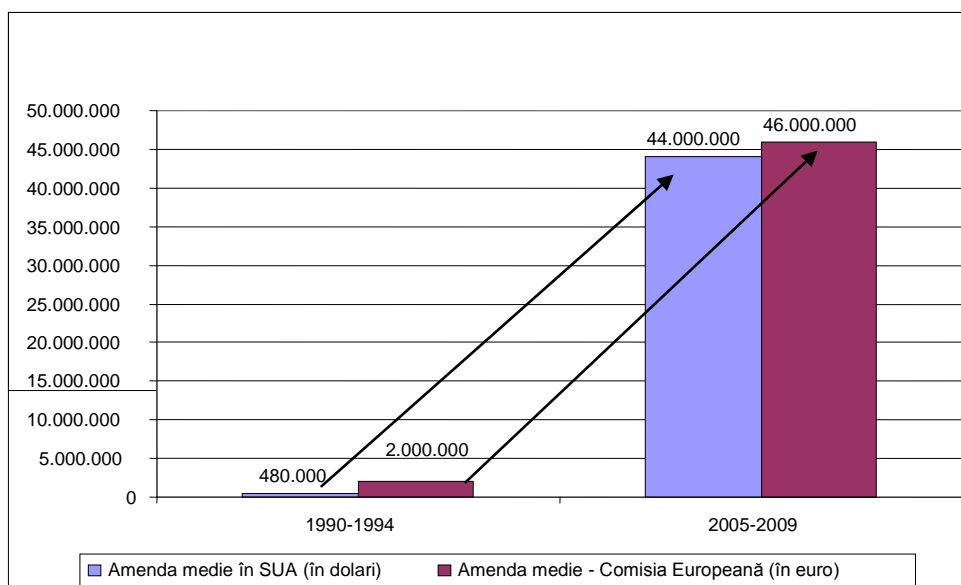
¹ *Department of Justice* – Departamentul de Justiție al SUA.

² În general, este vorba de persoane fizice din cadrul companiilor. Persoanele juridice sunt anchetate administrativ, în timp ce indivizii sunt anchetați judiciar.

³ Art. 60 din Legea concurenței – nu a fost aplicat niciodată până în prezent.

3. Analiza evoluției sancțiunilor

După cum se poate observa în *figura nr. 1*, amenzile medii impuse pentru încălcări ale legislației în domeniul concurenței au cunoscut o creștere spectaculoasă în perioada recentă față de începutul anilor 1990. Astfel, dacă la nivelul Comisiei Europene amenda medie era de aproximativ 2 milioane de euro, amenda medie din SUA era doar un sfert din aceasta. În perioada 2005-2009, se constată atât o creștere semnificativă a amenzii medii pentru ambele jurisdicții, cât și o echilibrare a acestora (44 milioane dolari în SUA și 46 milioane euro în UE).

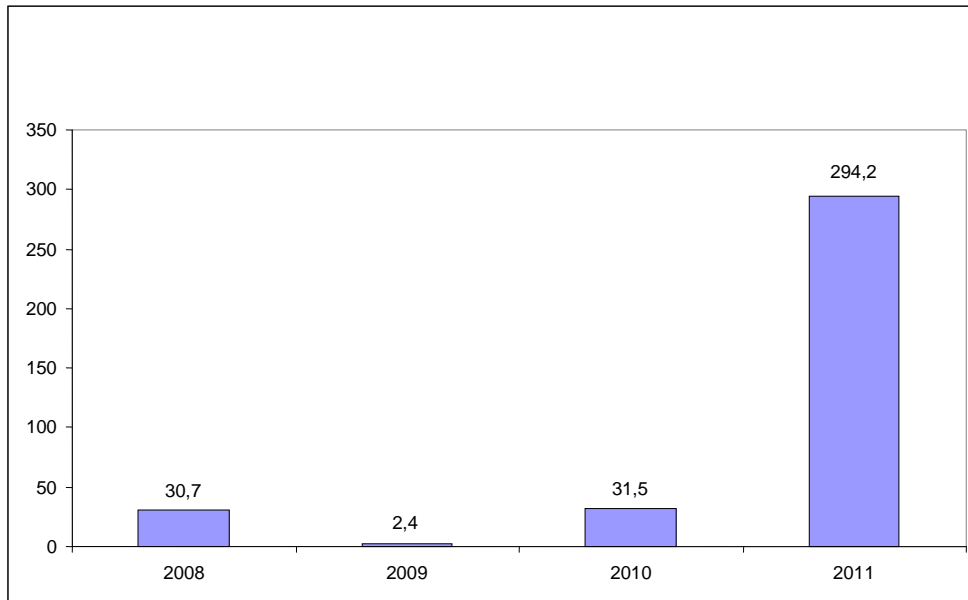

Sursa: Comisia Europeană – Directoratul General pentru Concurență; Departamentul de Justiție al Statelor Unite – Divizia Antitrust; calcule proprii.

Fig. 1. Evoluția amenzilor medii în SUA și în Europa în cazuri antitrust

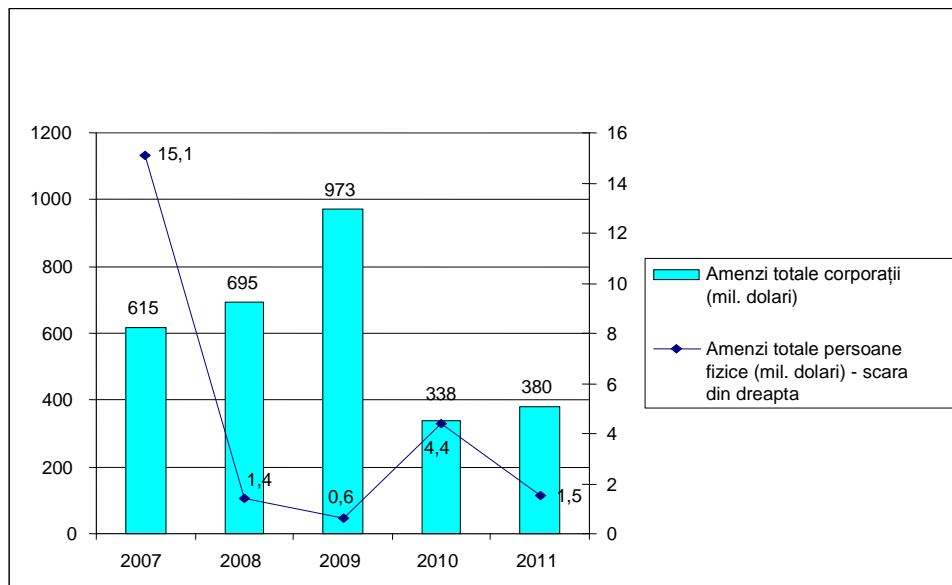
La nivelul României, se poate observa, din *figura nr. 2*, o creștere accentuată a volumului de amenzi acordate companiilor în anul 2011, tendință care se va menține probabil și în 2012. Aceasta este doar o situație temporară, datorată finalizării unor cazuri importante (carburanți, telecomunicații, servicii poștale) de către Consiliul Concurenței, tendința nefiind sustenabilă pe termen lung.

Pe de altă parte, este posibil ca acest salt spectaculos al amenzilor acordate să nu poată fi susținut, din cauza pierderii unor procese în instanță. Toate cazurile importante ale Consiliului Concurenței se află în prezent în fața instanțelor de judecată, existând riscul reducerii sau chiar al anulării acestor amenzi.

Sursa: Consiliul Concurenței – Rapoartele anuale de activitate.

Fig. 2. Amenzi totale aplicate de Consiliul Concurenței în perioada 2008-2011 (milioane euro)

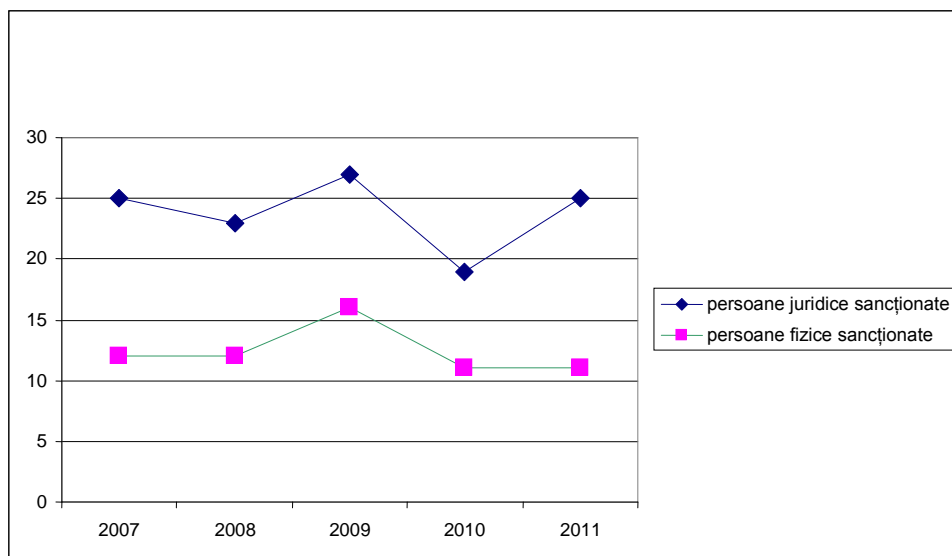

Sursa: Departamentul de Justiție al Statelor Unite – Divizia Antitrust, prelucrări proprii.

Fig. 3. Evoluția amenzilor antitrust din SUA în perioada 2007-2012

Analizând evoluția sancțiunilor acordate de Departamentul de Justiție al SUA (figura nr. 3) în cazuri antitrust, se desprind următoarele concluzii:

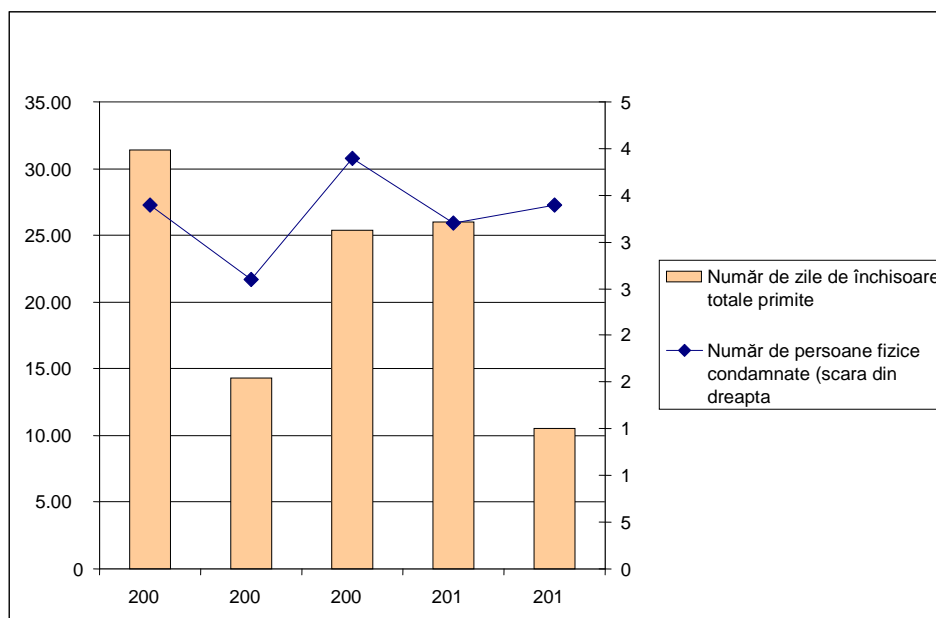
- Deși există un nivel relativ ridicat de corelație între numărul de corporații sancționate și volumul total al sancțiunilor, în anumite cazuri, volumul sancțiunilor este influențat puternic fie de gravitatea unui caz din punctul de vedere al faptei, fie de volumul foarte mare al pieței afectate.
- Se observă o creștere puternică a cuantumului total al amenzilor date corporațiilor în perioada de criză (2008-2009), urmată de o scădere dramatică a acestor amenzi în perioada postcriză (2010-2011). Scăderea nu s-a datorat numărului de companii sancționate, care s-a menținut la un nivel similar, ci mai ales dimensiunii companiilor amendate.
- Coroborând evoluția sancțiunilor penale cu cea a sancțiunilor contravenționale, devine evident că principalul factor care a determinat scăderea acestora a fost de fapt **scăderea gravității faptelor constatate**. Spre exemplu, numărul de persoane fizice condamnate a crescut în 2011 față de 2010, dar numărul total de zile de închisoare s-a redus semnificativ (vezi figura nr. 4).

Sursa: Departamentul de Justiție al Statelor Unite – Divizia Antitrust, prelucrări proprii.

Fig. 4. Evoluția numărului de companii și persoane fizice sancționate contravențional în domeniul antitrust în SUA, 2007-2011

Sancțiunile de natură penală au fost evidențiate separat, datorită rolului crucial pe care acestea îl joacă în politica de concurență americană. În urma efectuării unor studii, Departamentul de Justiție al SUA a ajuns la concluzia că, pentru a fi eficiente, sancțiunile de natură contravențională în domeniul concurenței trebuie să fie egale cel puțin cu cifra de afaceri anuală a corporațiilor sancționate. Având în vedere că valoarea medie a unei companii americane este egală cu cifra sa de afaceri, o astfel de sancțiune contravențională ar fi dus la dispariția companiei amendate, având un efect nociv în piață, prin eliminarea *de facto* a unor competitori. În aceste condiții, legislația americană a fost întărită pe latura sancțiunilor penale aplicate persoanelor fizice, în anul 2004, pedeapsa maximă cu închisoarea fiind majorată de la 3 ani la 10 ani (vezi figura nr. 5).

Sursa: Departamentul de Justiție al Statelor Unite – Divizia Antitrust, prelucrări proprii.

Fig. 5. Evoluția sancțiunilor penale în cazuri antitrust în SUA, 2007-2011

Cea mai importantă concluzie care se desprinde din analiza evoluției sancțiunilor din domeniul antitrust în SUA se referă la eficiența acestor sancțiuni din punct de vedere calitativ. Practic, datorită severității sancțiunilor de natură penală, în SUA, cazurile grave de carteluri (hard core cartels) au fost aproape eradicate, rămânând numeroase cazuri de practici anticoncurențiale, dar de gravitate scăzută.

4. Cuantificarea prejudiciilor – element fundamental pentru determinarea sancțiunilor optime și recuperarea daunelor

4.1. Estimarea prejudiciilor în Uniunea Europeană

În scopul creării unui cadru european unitar și coerent pentru calcularea prejudiciilor generate de încălcarea prevederilor din Tratatul privind funcționarea UE, Comisia Europeană a supus consultării publice, în anul 2011, un proiect de document orientativ pe această temă⁴. Redăm mai jos cele mai importante idei referitoare la estimarea prejudiciilor, prezentate de acest document:

Orice persoană care a suferit un prejudiciu în urma încălcării articolelor 101 sau 102 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) are dreptul la despăgubiri pentru acel prejudiciu. Curtea de Justiție a UE a susținut că acest drept este garantat de legislația primară a UE. Prin despăgubire se înțelege aducerea părții prejudiciate în situația în care ar fi fost dacă nu exista nicio încălcare. Prin urmare, despăgubirea nu include doar repararea prejudiciului efectiv suferit (damnum emergens), ci și pierderea de profit (lucrum cessans) și plata dobânzilor. Prin pierdere efectivă se înțelege o reducere a activelor unei persoane; pierderea de profit înseamnă că acele active nu s-au majorat, lucru care s-ar fi întâmplat dacă nu se încălcau reglementările.

Atunci când nu există reglementări UE aplicabile situației respective, sistemele juridice interne ale fiecărui stat membru stabilesc reglementări detaliate referitoare la exercitarea acestui drept la despăgubiri garantat de legislația comunitară. Cu toate acestea, astfel de reglementări nu trebuie să facă excesiv de dificilă sau chiar imposibilă exercitarea drepturilor conferite indivizilor de legislația comunitară (principiul efectivității) și să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile acțiunilor în despăgubiri întemeiate pe încălcarea unor drepturi similare acordate prin sistemul juridic intern (principiul echivalenței).

Pentru ca normele antitrust UE (articolele 101 și 102 din TFUE) să fie pe deplin eficiente, este necesar ca orice persoană să poată solicita în mod efectiv despăgubiri pentru prejudiciul suferit în urma încălcării acestor reglementări. Acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea acestor norme vin în completarea activității autorităților responsabile de aplicarea

⁴ Draft Guidance Paper: Quantifying Harm in Actions for Damages Based on Breaches of Article 101 or 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union – European Commission, DG Competition, Brussels, June 2011 – Public consultation document.

acestora, permițând celor prejudiciați să primească despăgubiri pentru daunele suferite. Cu toate că dreptul la despăgubiri este garantat de legislația UE, în prezent, o serie de obstacole împiedică părțile prejudiciate să primească efectiv despăgubirile la care sunt îndreptățite.

În Cartea verde cu privire la acțiunile în despăgubire pentru încălcarea normelor antitrust ale CE, publicată în 2005, Comisia a identificat dificultățile în cuantificarea daunelor suferite de părțile prejudiciate drept unul dintre aspectele-cheie în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea normelor antitrust. În Cartea albă publicată în 2008, Comisia a anunțat intenția de a elabora un cadru de orientări pragmatice, fără caracter obligatoriu, cu privire la cuantificarea prejudiciului suferit în astfel de acțiuni.

Despăgubirea pentru prejudiciul suferit are ca scop aducerea părții prejudiciate în situația în care ar fi fost dacă nu exista încălcarea articolelor 101 și 102 din TFUE. Prin urmare, cuantificarea prejudiciului suferit necesită compararea situației actuale a părții prejudiciate cu situația în care s-ar fi aflat aceasta dacă nu exista încălcarea. Această evaluare este uneori denumită ”analiza ipotetică” (”but-for analysis”).

Așadar, problema centrală în cuantificarea prejudiciului cauzat de încălcarea normelor antitrust este stabilirea a ceea ce s-ar fi putut întâmpla dacă nu exista încălcarea. Totuși, această situație ipotetică nu poate fi examinată și, prin urmare, este necesară o formă de estimare pentru a obține un scenariu de referință realist, care să se compare cu situația efectivă. Acest scenariu de referință se va numi în continuare ”scenariu fără încălcare” (”non-infringement scenario”) sau ”scenariu contrafactual” (”counterfactual scenario”).

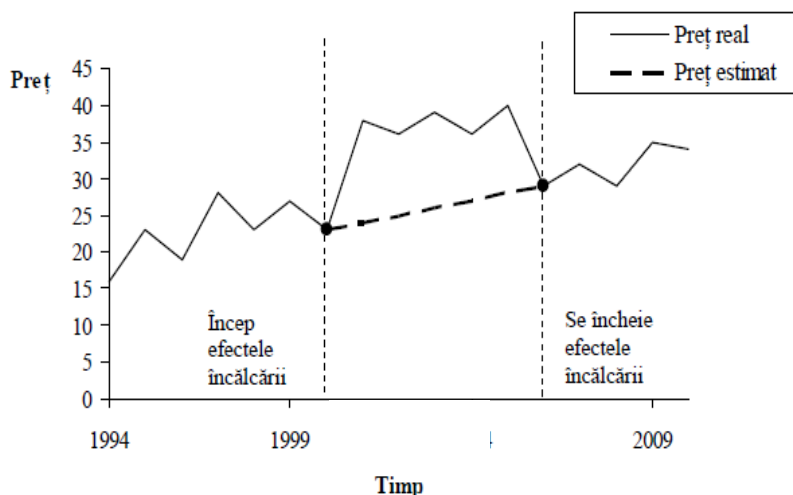
Variabilele economice (precum, de exemplu, prețurile, volumul vânzărilor, profitul, costurile și cota de piață) care trebuie luate în considerare se vor stabili în funcție de tipul de prejudiciu pentru care reclamantul solicită despăgubiri. De exemplu, în cazul unui cartel care generează prețuri mai mari pentru clienții membrilor cartelului, este necesară estimarea unui preț, presupunând că încălcarea nu a existat, pentru a avea un punct de referință în comparația cu prețul plătit în realitate de acești clienți. În cazul unui abuz de poziție dominantă care conduce la împiedicarea accesului pe piață al concurenților, profitul pierdut de companiile concurente se poate estima comparând cifra lor de afaceri și marja de profit efective cu cifra de afaceri și marja de profit pe care le-ar fi realizat dacă nu exista încălcarea.

Este imposibil de determinat cu certitudine modul în care ar fi evoluat o piață dacă nu ar fi existat încălcarea articolelor 101 sau 102 din TFUE. Prețurile, volumul vânzărilor și marja de profit depind de o serie de factori și de interacțiuni complexe între participanții pe piață, care nu pot fi estimate cu ușurință. Prin urmare, estimarea scenariului fără încălcare se va baza, prin definiție, pe un număr de prezumții. În practică, acestei limitări implicite i se va adăuga deseori și faptul că datele nu sunt disponibile sau sunt inaccesibile.

Din aceste motive, cuantificarea prejudiciului în cauzele ținând de dreptul concurenței este limitată semnificativ, prin însăși natura sa, în ceea ce privește gradul de certitudine și de precizie care poate fi așteptat. Nu există o valoare unică "adevărată" a prejudiciului suferit ce poate fi determinată, ci doar cea mai bună estimare bazată pe prezumții și aproximări.

În funcție de cerințele reglementărilor naționale aplicabile și de circumstanțele cazului, mai de ales gradul de similaritate dintre piața afectată de încălcare și de perioada sau piața folosită ca referință, datele observate pot fi comparate direct, adică fără alte ajustări, cu datele observate pe piața afectată de încălcare.

O altă tehnică simplă de determinare a unei valori de referință dintr-o gamă variată de observații este interpolarea liniară. În cazul în care o comparație a perioadelor de timp a generat serii de prețuri din perioadele anterioare și posterioare încălcării, prețul "fără încălcare" sau contrafactual din timpul încălcării poate fi estimat prin trasarea unei linii între prețurile din perioada anterioară și cele din perioada ulterioară încălcării, după cum este ilustrat în figura următoare. Pe această linie se poate citi o valoare de referință pentru fiecare unitate de timp relevantă din perioada încălcării. În comparație cu determinarea unei singure valori medii pentru prețul din toată perioada afectată de încălcare, interpolarea face posibilă, prin urmare, într-o anumită măsură, explicarea tendințelor în evoluția prețului în timp, tendințe care nu se datorează încălcării. Prin urmare, citirea datelor de referință de pe interpolarea liniară va genera rezultate mai exacte decât dacă s-ar utiliza valorile medii aferente perioadei, de exemplu, în cazurile în care se solicită prejudicii rezultate în urma tranzacțiilor (sau a altor evenimente) care au avut loc doar la începutul sau doar la finalul încălcării. În figura nr. 6, se arată un exemplu simplu de interpolare liniară (linia întreruptă reprezintă prețul interpolat în absența încălcării, iar linia continuă, prețurile reale observate).

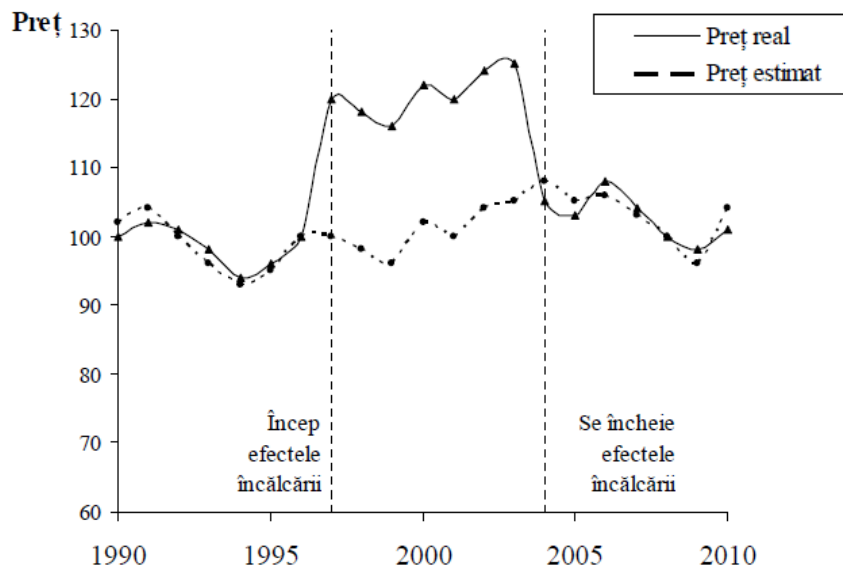
Sursa: Comisia Europeană⁵.

Fig. 6. Exemplu ipotetic de interpolare liniară a prețului "fără încălcare"

Extrapolarea liniară funcționează la fel ca interpolarea, cu excepția faptului că linia este continuată fie doar de la datele aferente perioadei anterioare încălcării, fie doar de la datele din perioada de după încălcare.

Pe de altă parte, la baza fiecărei cuantificări a prejudiciului întemeiate pe o analiză de regresie se află o relație statistică între variabila de interes (de exemplu, prețul) și variabila(e) explicativă(e) relevantă(e) reprezentată(e) în ecuația de regresie. Prima etapă în utilizarea metodei previziunii o reprezintă estimarea ecuației de regresie pe baza datelor din perioada neafectată de încălcare. Într-o a doua etapă, se poate estima prețul probabil pe care l-ar fi plătit părțile prejudiciate dacă nu s-ar fi produs încălcarea, utilizând ecuația de regresie și valorile observate pentru variabilele relevante în perioada încălcării. În a treia etapă, diferența dintre prețul probabil în absența încălcării și prețul achitat în realitate de părțile prejudiciate reprezintă o aproximare a supraprețului generat de încălcare. Figura de mai jos ilustrează etapa a doua și a treia. Dacă se utilizează metoda variabilei fictive, analiza de regresie combină cele trei etape descrise mai sus.

⁵ Idem 4.

Sursa: Comisia Europeană⁶.

Fig. 7. Cuantificarea prejudiciului pe baza analizei de regresie – exemplu ipotetic

Analiza de regresie ilustrată în figura nr. 7 are la bază metoda previziunii, prin care se efectuează o regresie cu datele observate în perioadele anterioare și ulterioare încălcării, pentru a stabili printr-o ecuație relația statistică dintre preț și diferite variabile explicative relevante (costurile mijloacelor de producție și alți factori relevanți). Pe baza acestei ecuații și a valorilor observate ale variabilelor explicative relevante, se poate estima un preț care probabil ar fi predominat dacă nu exista încălcarea (linia întreruptă). Linia continuă reprezintă prețul observat în realitate.

4.2. Exemple de cuantificare a prejudiciilor în SUA

Aplicarea modelelor econometrice în cadrul acțiunilor reprezentative⁷ inițiate în special de asociațiile de protecție a consumatorilor, dar și de Departamentul de Justiție al SUA împotriva marilor companii vizează, în

⁶ Ib. idem.

⁷ Class actions.

primul rând, demonstrarea existenței practicilor anticoncurențiale, precum și **cuantificarea efectului acestora asupra unei largi categorii de consumatori**. Practic, experții asociațiilor de protecție a consumatorilor încearcă să compare situația existentă la un moment dat pe piață cu situații ideale de competiție între actorii de pe acea piață. Acest lucru este realizat prin utilizarea unor modele econometrice bazate pe date statistice din piață.

De exemplu, în cazul unei înțelegeri de preț între companiile care comercializează un bun sau serviciu la nivel național, impactul cartelului asupra consumatorilor poate fi determinat prin compararea prețurilor efective cu prețurile competitive determinate econometric. Acestea din urmă se pot calcula fie în funcție de prețurile existente în regiuni geografice neafectate de practica anticoncurențială respectivă, fie în funcție de prețurile existente în trecut, înainte de apariția cartelului, pentru același produs sau serviciu.

Un caz relevant în acest sens este *Wal Mart vs. VISA*, în care mai multe lanțuri de retail au inițiat o acțiune reprezentativă în instanță împotriva companiilor VISA și MasterCard, în anul 1996 și, ulterior, în 1999. Principala acuzație adusă celor două companii s-a referit la încălcarea legislației antitrust, prin înțelegerea de a obliga lanțurile de retail care acceptau plata cu carduri de credit să accepte și plata cu carduri de debit, având ca scop principal monopolizarea unei piețe pentru a vinde carduri de debit. Această practică a afectat în primul rând comercianții care au fost obligați să achite taxe foarte mari pentru plata cu aceste carduri, dar a afectat și concurența celor două companii, precum și consumatorii. În cadrul procesului, reclamantii au furnizat instanței cinci rapoarte privind natura anticoncurențială a practicii reclamate și prejudiciile aduse. Cel mai important astfel de raport a fost cel întocmit de profesorul Franklin M. Fisher din cadrul MIT, care reprezentase anterior IBM în procesul antitrust intentat de autoritățile federale, precum și Departamentul de Justiție american în celebrul proces antitrust cu Microsoft. În acest raport, Fisher a efectuat o analiză econometrică în cadrul căreia a comparat ratele de discount acordate efectiv pentru două tipuri de carduri de debit. Procesul s-a încheiat printr-o înțelegere agreată de ambele părți.

Un alt caz care prezintă relevanță din acest punct de vedere este *Heerwagen vs. Clear Channel*, început în 2003 în New York și finalizat în anul 2006 cu o decizie a unei curți federale americane. În acest caz, companiile Clear Channel Communication și Live Nation au fost acuzate că și-au folosit pozițiile dominante pentru a umfla artificial prețul билетelor la concertele desfășurate pe teritoriul SUA. Expertul care reprezenta

reclamanții în acest caz a întocmit un model econometric care măsoară un coeficient de impact alcătuit din 30 de variabile diferite, în funcție de regiune și de artiștii care susțineau concertul. Pe baza acestui model econometric, instanța americană a determinat faptul că nu există o elasticitate încrucișată a cererii între diferitele zone geografice⁸, respingând afirmațiile companiilor pârâte, care susțineau că piața geografică relevantă este națională.

4.3. Supraprețul cartelurilor: sunt suficiente amenzi de 10% din cifra de afaceri?

Cartelurile reprezintă înțelegerile sau practicile concertate, convenite între două sau mai multe întreprinderi, cu scopul de a influența parametrii concurenței prin practici precum fixarea prețului de cumpărare sau de vânzare sau alte condiții comerciale, repartizarea producției sau a cotelor de vânzare sau împărțirea piețelor (inclusiv manipularea procedurilor de cerere de oferte). În scopul stabilirii dacă astfel de practici încalcă articolul 101 din TFUE, nu este nevoie să se cuantifice efectele concrete ale acestor practici, deoarece obiectul unui cartel este împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței.

Încălcarea normelor concurenței expune membrii cartelului la riscul de a fi descoperiți și, prin urmare, de a face obiectul unei decizii de constatare a încălcării și de a li se impune amenzi. Simplul fapt că, în ciuda celor de mai sus, întreprinderile desfășoară aceste activități ilegale sugerează că ele se așteaptă să beneficieze de avantaje substanțiale în urma acestora, cu alte cuvinte, se așteaptă ca înțelegerea să producă efecte asupra clienților lor.

Un studiu efectuat pentru Comisia Europeană a analizat dovezile empirice ale existenței efectelor supraprețurilor și anvergura lor. Acest metastudiu se fundamentează pe mai multe studii empirice asupra efectelor produse de carteluri. Studiul restrânge numărul exemplurilor de carteluri analizate, luând în considerare doar cartelurile:

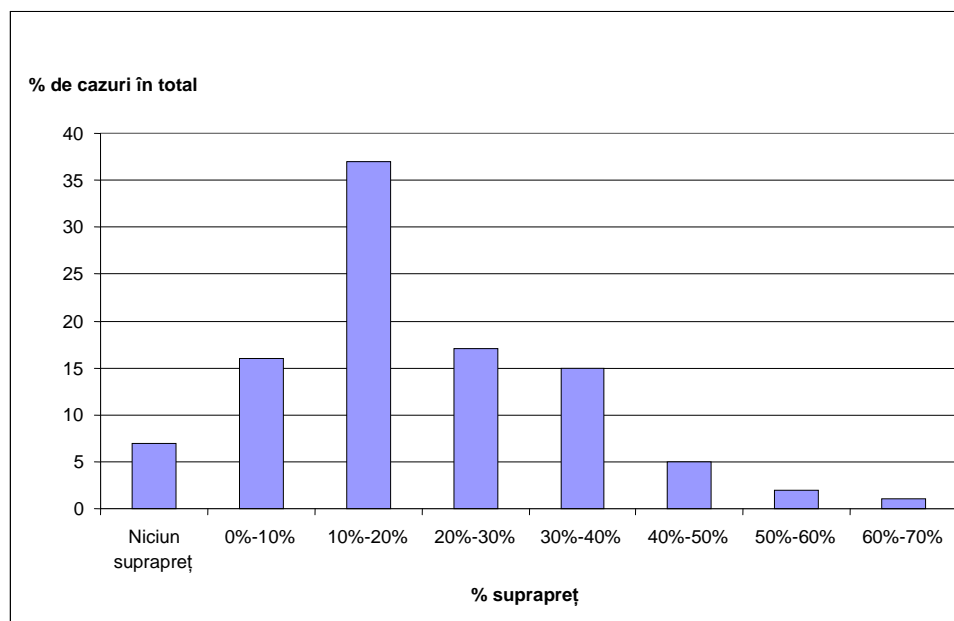
(a) care au fost inițiate după anul 1960 (deci se iau în considerare doar cartelurile mai recente),

(b) pentru care au existat estimări privind supraprețurile medii (și nu doar o estimare a supraprețului minim și maxim),

⁸ Un preț mai mare al biletelor la concertul susținut la Boston de către un artist nu ducea la reorientarea clienților din Boston către concertul aceluiași artist din New York.

(c) pentru care existau studii de fond relevante prin care se explica metoda de calcul al estimării supraprețului și

(d) care au fost publicate în articole academice sau în literatura de specialitate, fiind validate de experți.

Sursa: Oxera Economics.

Fig. 8. Distribuția ”supraprețurilor” obținute de carteluri (114 cazuri de carteluri descoperite și sancționate)

Studiul realizat de Oxera Economics la comanda Comisiei Europene și pe baza căruia a fost alcătuită figura nr. 8 a fost fundamentat pe 114 cazuri de carteluri, structurate astfel:

- 52 de cazuri de carteluri internaționale și 62 de cazuri de carteluri naționale. În urma analizei, s-a descoperit faptul că ”supraprețul”⁹ median obținut de cartelurile internaționale este de 26%, în timp ce, pentru cartelurile naționale, acesta este semnificativ mai redus, având valoarea de 16%.
- 50 de cazuri din SUA și Canada, 6 cazuri de nivel comunitar (UE), 9 cazuri europene de nivel național, 7 cazuri din alte regiuni și 42

⁹ Termenul de *suprapreț* (*overcharge*) este utilizat pentru a defini diferența dintre prețul rezultat în urma cartelului și prețul care este estimat a exista în piață în condiții de concurență.

de cazuri globale. Dacă în cazul SUA și Canada cartelurile au avut o valoare mediană a supraprețului practicat de 16%, la nivel european, valoarea acestuia a fost semnificativ mai ridicată, ajungând la 27%.

- 42 de cazuri de licitații trucate, restul de 72 de cazuri reprezentând alte tipuri de carteluri. În cazul licitațiilor trucate, supraprețul median a fost de 18%, similar cu supraprețul median de 20% în celelalte cazuri.

Pe baza datelor examinate, acest studiu a relevat că, în 93% dintre cazurile analizate, cartelurile au generat supraprețuri.

Având în vedere aceste date, se naște un mare semn de întrebare referitor la eficiența sancțiunilor contravenționale (vezi tabelul nr. 2) care merg până la 10% din cifra de afaceri anuală a companiilor. Dacă participanții la un cartel pot obține 20% în plus la nivelul prețului fără a pierde foarte mult din volumul vândut (adică la capitolul venituri), chiar dacă probabilitatea de a fi prinși ar fi de 100% (în realitate, estimările sunt de sub 20%), punerea în practică a unui cartel devine o afacere profitabilă. Această concluzie vine în sprijinul utilizării sancțiunilor de natură penală, mai degrabă decât a celor de natură contravențională, fapt relevat și de eficiența politicii americane de concurență bazate pe impunerea de sancțiuni judiciare persoanelor fizice.

Tabelul nr. 2

Topul companiilor recidiviste în domeniul antitrust la nivel mondial	
Compania	Număr de cazuri în care a fost anchetată la nivel mondial, în perioada 2005-2009
BASF	26
Total S.A. (TotalFina, Elf, Atofina)	18
F. Hoffman-La Roche	17
Azko Nobel	14
Aventis	14
ENI	14
Shell	14
Degussa (Evonik)	13
Bayer	11
Mitsubishi	10
Mitsui	10

Sursa: Connor & Helmers, *Statistics on Private International Cartels, 1990-2005* (Working Paper, 2008).

Situația este confirmată și de numărul foarte mare de recidive relevat de topul de mai sus. Dacă sancțiunile ar fi descurajante, în mod evident, recidivele ar fi mult mai rare.

Rămâne însă o întrebare la care încercăm să formulăm un răspuns plauzibil în cadrul studiului de caz prezentat la punctul 5: cine plătește amenziile contravenționale în cazurile antitrust? Dacă aceste amenzi sunt în final achitate de consumatori prin majorări de prețuri, autoritățile însărcinate cu aplicarea politicii de concurență au motive suplimentare de a se reorienta către metode alternative de sancționare, dincolo de clasicul ”maximum 10% din cifra de afaceri”.

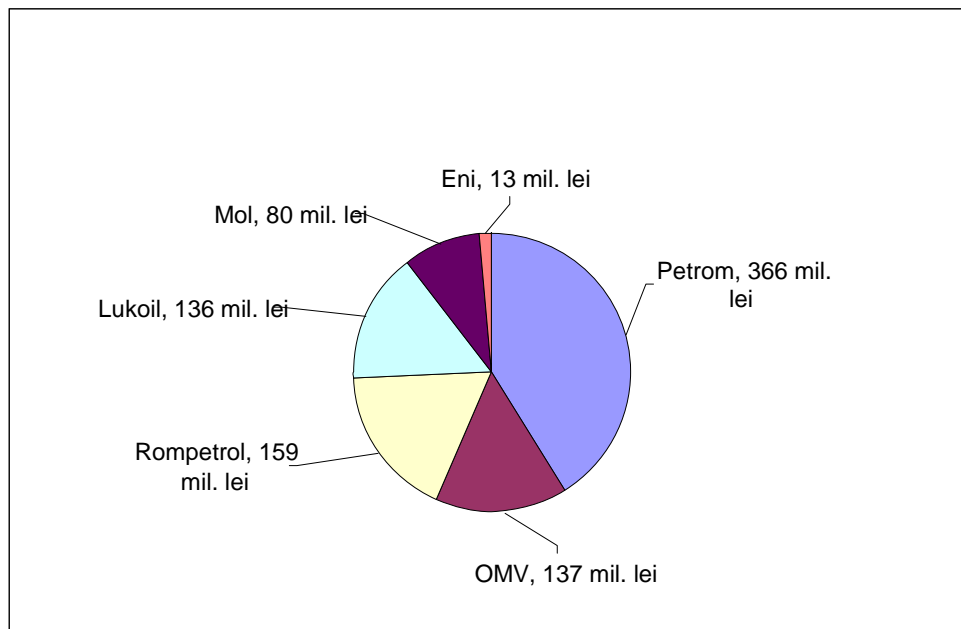
5. Studiu de caz – Sancțiunile dispuse de Consiliul Concurenței pe piața carburanților și efectul lor asupra consumatorilor. Ce efect descurajator a avut cea mai mare amendă din istoria României?

5.1. Sancțiunea Consiliului Concurenței

În data de 11.01.2012, Consiliul Concurenței a amendat cele mai mari șase companii petroliere din România, respectiv OMV, Petrom, Rompetrol, MOL, Agip și Lukoil, cu 890 milioane de lei (205 milioane euro) pentru retragerea de pe piață a unui sortiment de benzină în anul 2008. Amenda totală reprezintă aproximativ 3% din cifra de afaceri cumulată a companiilor implicate (vezi figura nr. 9).

Sortimentul de carburant în discuție este benzina cu plumb tip ECO PREMIUM, care trebuia retrasă de pe piață ca efect al unei directive comunitare și pe care companiile au decis să o retragă mai devreme în mod concertat. Practic, această faptă a fost încadrată de autoritatea română de concurență la art. 5 din Legea concurenței, care interzice, printre altele, înțelegerile între companii pentru limitarea producției și comercializării.

În acest caz, inițiativa practicii anticoncurențiale a fost considerată compania Petrom, în timp ce companiei Rompetrol i s-au aplicat circumstanțe atenuante datorită implicării reduse și cu întârziere în retragerea sortimentului de benzină de pe piață.

Sursa: Consiliul Concurenței.

Fig. 9. Amenzile acordate de Consiliul Concurenței companiilor petroliere

Un aspect important de menționat este că valoarea totală a amenzii (890 mil. lei) a depășit chiar valoarea anuală a pieței sortimentului ECO PREMIUM (conform estimărilor, aproximativ 600 mil. lei la nivelul anului 2007, anterior retragerii de pe piață). Această situație a fost posibilă din cauza faptului că, în România, spre deosebire de abordarea Comisiei Europene, amenzile sunt aplicate la cifra totală de afaceri, nu la cifra de afaceri obținută pe piața relevantă. Astfel, se poate ajunge la situații în care o faptă anticoncurențială pe o nișă de piață să ducă la o amendă foarte mare pentru compania responsabilă, deși cifra sa de afaceri este constituită în mare parte din veniturile obținute pe alte piețe. De cealaltă parte, aplicarea amenzilor pe piața afectată de înțelegerea anticoncurențială prezintă obstacole de ordin practic:

- definirea piețelor relevante devine crucială, iar aceasta este dificil de realizat într-o economie puțin transparentă, cum este cea românească (puține companii importante listate la bursă), și fără o alocare de resurse semnificative pentru sondaje în rândul consumatorilor;

- identificarea pieței relevante poate introduce un grad de subiectivism și poate lăsa loc arbitrarului în cazul unei autorități de concurență mai puțin mature;
- se naște un conflict între interesul companiilor în definirea piețelor în cazul controlului concentrărilor economice și interesul acestora în cazul încălcărilor. Dacă atunci când Consiliul Concurenței definește piețele analizând o fuziune, companiile au interesul ca piața să fie definită în sens cât mai larg pentru a nu se naște posibilitatea respingerii fuziunii pentru consolidarea unei poziții dominante, atunci când este definită piața în vederea sancționării, este evident că interesul companiei este acela ca aceasta să fie cât mai restrânsă cu putință.

5.2. Efectele sancțiunii

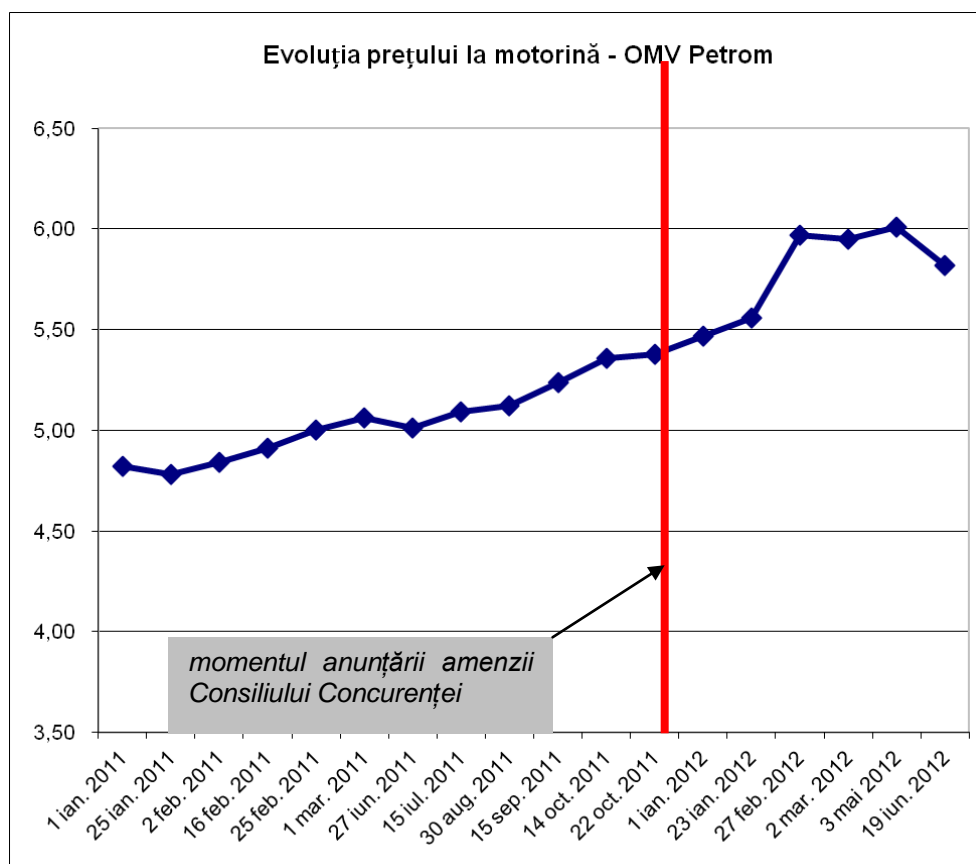
La două zile după anunțarea publică a amenzii de către Consiliul Concurenței, Petrom a anunțat o majorare importantă a prețurilor carburanților¹⁰, justificând-o prin tendința de creștere a cotațiilor internaționale. La doar câteva zile, și celelalte companii au anunțat creșteri similare.

La întrebările insistente ale presei privind existența unei posibile legături între majorările de prețuri și amenda Consiliului Concurenței, unul dintre reprezentanții companiilor implicate s-a întrebat retoric: ”cine credeți că va plăti amenda?”. Tot Domnia Sa a oferit răspunsul: ”toate amenzile se duc în prețul benzinei și motorinei”.

Așa cum se poate observa și din figura nr. 10, momentul sancționării companiei care a jucat rolul cel mai important în cadrul înțelegerii anticoncurențiale, respectiv OMV Petrom, reprezintă un punct din care tendința de creștere a prețurilor a fost accentuată, și nicidecum inversată, așa cum susține teoria clasică în domeniul antitrust. Practic, după anunțarea amenzii, tendința de creștere a prețurilor s-a accentuat brusc, având o creștere ”parabolică” pe termen scurt.

¹⁰ <http://www.gandul.info/financiar/la-doua-zile-dupa-ce-a-luat-o-amenda-record-de-la-consiliul-concurentei-petrom-a-scumpit-din-nou-carburantii-9143113>;

<http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/benzina-si-motorina-s-au-scumpit-masiv-159452.html>.

Sursa: Calcule proprii pe baza datelor disponibile public.

Fig. 10. Evoluția prețului la motorină – OMV Petrom

5.3. Explicații de natură economică ale efectelor sancțiunii

În cazul existenței unei **puteri de piață**¹¹, simpla sancțiune contravențională a unui comportament de piață este de cele mai multe ori lipsită de efect, în absența unor măsuri structurale. Mai mult, o astfel de sancțiune poate fi, în mod indirect și în măsura în care ea este transferată consumatorilor, contrară scopului ”*promovării intereselor consumatorilor*”,

¹¹ Atunci când companiile au putere de piață, ele sunt ”*price makers*”, spre deosebire de situația pur teoretică a concurenței perfecte, în care toți furnizorii de bunuri și servicii sunt ”*price takers*”.

stipulat în art. 1 din Legea concurenței. Aceștia pot ajunge să achite, sub forma unor prețuri majorate, amenda acordată companiilor cu putere de piață.

Existența puterii de piață a principalelor companii petroliere este susținută atât de teoria microeconomică (elasticitatea scăzută a cererii de carburanți în funcție de preț, barierele ridicate la intrarea pe piață, gradul relativ ridicat de concentrare a pieței), cât și de comportamentul comercial al acestor corporații. Carburanții sunt un produs relativ omogen, puterea de piață nefiind rezultatul unui nivel de diferențiere (prin calitate sau orizontală).

Astfel, chiar dacă autoritatea națională de concurență a reușit să identifice și să sancționeze cu succes un caz important pe o piață destul de controversată, este posibil ca aceste acțiuni administrative să fi fost insuficiente. Totuși, este important de menționat faptul că eventualul transfer al amenzii în prețul carburanților nu a fost deocamdată demonstrat prin instrumente cantitative cu grad ridicat de precizie, iar cazul se află în faza în care companiile contestă sancțiunile în instanță.

5.4. Un exemplu similar: producătorii de ciment

Un exemplu de situație similară cu cea de pe piața carburanților, în care există indicii privind transferul amenzii către consumatori, este reprezentat de cazul instrumentat de autoritatea națională de concurență pe piața cimentului și, mai ales, de efectele ulterioare ale acestuia.

În anul 2005, companiile din industria cimentului au fost amendate de Consiliul Concurenței pentru constituirea unui cartel, astfel:

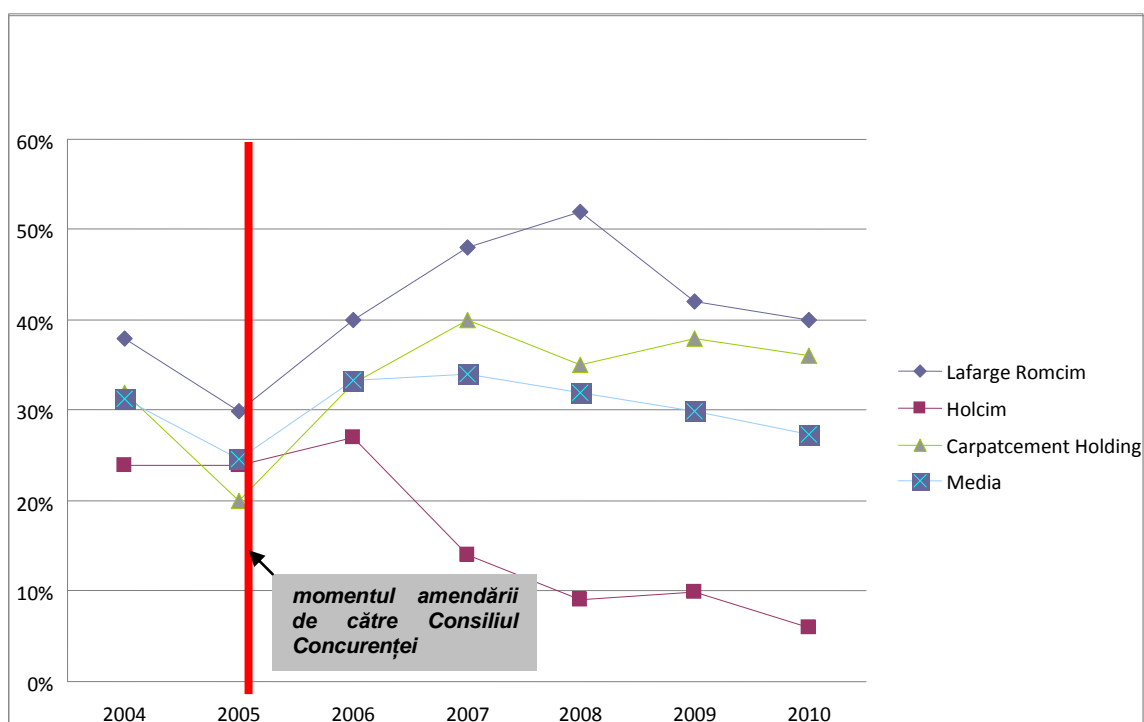
- Lafarge Romcim – 37,7 mil. lei
- Holcim – 29 mil. lei
- Carpatcement – 31,3 mil. lei

Tabelul nr. 3

Evoluția indicatorilor financiari ai celor trei producători de ciment (sume exprimate în lei)						
Anul	Lafarge Romcim		Holcim		Carpatcement Holding	
	Cifra de afaceri	Profit brut	Cifra de afaceri	Profit brut	Cifra de afaceri	Profit brut
2003	470.069.745	146.074.069	394.075.065	31.700.348	-	-
2004	580.365.280	220.400.215	527.354.014	126.575.078	259.470.882	85.590.647
2005	633.489.938	188.243.694	603.387.143	147.073.000	567.817.181	110.668.975
2006	822.346.392	331.015.911	774.723.654	207.327.054	796.706.881	262.014.771
2007	1.081.378.617	524.154.398	989.998.690	138.905.642	981.018.805	391.565.714
2008	1.362.347.013	710.271.781	1.370.950.042	126.013.212	1.083.097.359	380.151.968
2009	886.162.144	370.549.891	1.043.142.475	102.627.090	884.238.007	338.010.704
2010	715.582.135	288.184.569	826.701.661	50.619.256	793.560.640	287.597.666

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice, site-urile companiilor, calcule proprii.

Se poate observa, din tabelul nr. 3, o creștere a profiturilor brute mai rapidă decât a cifrelor de afaceri (deci, implicit, a marjelor de profit) pentru cele trei companii amendate, ulterior aplicării sancțiunilor de către Consiliul Concurenței, respectiv în anii 2006 și 2007. Acest lucru denotă cel puțin faptul că nu a avut loc o intensificare a concurenței între cei trei operatori din piață după sancționare.

Sursa: Calcule proprii pe baza datelor furnizate de Ministerul Finanțelor Publice și de pe site-urile companiilor.

Fig. 11. Evoluția marjelor brute de profit în industria cimentului, în perioada 2004-2010

Mai mult, în mod aparent paradoxal, se observă o creștere semnificativă a marjelor brute de profit obținute de cele trei companii în anul 2006, imediat după sancționarea de către Consiliul Concurenței (vezi figura nr. 11). Nu în ultimul rând, este greu de crezut faptul că o simplă coincidență a făcut ca marja brută de profit medie în piață să crească cu aproape 8 puncte procentuale, suficient pentru a acoperi amenzile dispuse de Consiliul Concurenței de 6,5% (Lafarge), 5,5% (Holcim) și 6% (Carpatcement) din cifrele de afaceri.

Deși această analiză prezintă doar un indiciu de natură empirică privind posibilul *transfer al amenzii în prețurile practicate*, putem afirma cu suficientă certitudine că un astfel de risc există pe majoritatea piețelor care prezintă structuri similare cu piața cimentului și cu piața carburanților: *oligopoluri, produse omogene, elasticitate scăzută a cererii și bariere ridicate la intrarea pe piață*. În astfel de condiții, puterea de piață permite companiilor să recupereze relativ ușor chiar și sancțiuni de amploare, prin majorări de prețuri rapide și semnificative.

6. Concluzii

Datorită situațiilor prezentate mai sus, soluțiile autorităților de concurență pentru rezolvarea problemelor pe astfel de piețe ar trebui să vizeze în primul rând remediile de natură structurală sau impunerea unor limite asupra comportamentului companiilor și, nu în ultimul rând, evaluarea posibilității aplicării unor sancțiuni persoanelor fizice implicate. Sancțiunile contravenționale și-au dovedit, din păcate, ineficiența pe piețele care prezintă caracteristici de oligopol, neavând caracterul presupus descurajant pentru companiile cu putere de piață semnificativă și nici efecte benefice asupra consumatorilor, aceștia din urmă ajungând, de cele mai multe ori, să achite indirect aceste sancțiuni.

BIBLIOGRAFIE

1. Becker, G.S. (1962), "Crime and Punishment: An Economic Approach", Columbia University.
2. Becker, G.S. (1992), "The Economic Way of Looking at Life", Nobel Prize Lecture, December 9.
3. Boone, J. and Müller, W. (2008), "The Distribution of Harm in Price-Fixing Cases", *Discussion Paper* 2008–68, Tilburg University, Center for Economic Research.
4. Bosch, J.-C. and Eckard Jr., E.W. (1991), "The Profitability of Price Fixing: Evidence from Stock Market Reaction to Federal Indictments", *The Review of Economics and Statistics*, 73, part 2.
5. Clarke, J.L. and Evenett, S.J. (2003), "The deterrent effects of national anticartel laws: Evidence from the international vitamins cartel", *Antitrust Bulletin*, vol. 48, pp. 289–726.
6. Cohen, L.P. and Fields, G. (2005), "New sentencing battle looms after court decision", *Wall Street Journal*, p. 1, January 14.
7. Cohen, M.A. and Scheffman, D.T. (1989), "The antitrust sentencing guideline: Is the punishment worth the cost?", *American Criminal Law Review*, vol. 27, p. 331.
8. Connor, J.M. (2001), "Global Price Fixing: Our Customers Are the Enemy", Boston, Kluwer.
9. Connor, J.M. (2003), "Private International Cartels: Effectiveness, Welfare, and Anticartel Enforcement", *Staff Paper* No. 03-12, West Lafayette, Department of Agricultural Economics, Purdue University, November.
10. Connor, J.M. (2006), "Price-fixing overcharges: Legal and economic evidence", in Kirkwood, John B. (ed.), *Research in Law and Economics*, vol. 23, Oxford, Amsterdam and San Diego, Elsevier.

11. Connor, J.M. and Bolotova, Y. (2006), "A Meta-Analysis of Cartel Overcharges", *International Journal of Industrial Organization*, vol. 24.
12. Connor, J.M. and Lande, R.H. (2005), "How High Do Cartels Raise Prices? Implications for Reform of the Antitrust Sentencing Guidelines", *Working Paper*, April.
13. Connor, J.M. and Lande, R.H. (2005), "How high do cartels raise prices? Implications for reform of sentencing guidelines", *Tulane Law Review*, pp. 513–570, December.
14. Connor, J.M. and Lande, R.H. (2008), "Cartel Overcharges and Optimal Cartel Fines", chapter 88, pp. 2203–18, in S.W. Waller (ed.), *Issues in Competition Law and Policy*, vol. 3, ABA Section of Antitrust Law.
15. Crandall, R.W. and Winston, C. (2003), "Does antitrust policy improve consumer welfare? Assessing the evidence", *Journal of Economic Perspectives*, vol. 17, pp. 1–26 (Fall).
16. Evenett, S.J.; Levenstein, M.C. and Suslow, V.Y. (2001), "International cartel enforcement: Lessons from the 1990s", *The World Economy*, vol. 24, pp. 1221–1245.
17. Harding, C. and Joshua, J. (2003), "Regulating Cartels in Europe: A Study of Legal Control of Corporate Delinquency", Oxford University Press, New York.
18. Harris, R. and Sullivan, L. (1979), "Passing on the Monopoly Overcharge: A Comprehensive Policy Analysis", *University of Pennsylvania Law Review*, 128:2, 269-360.
19. Hovenkamp H. (1999), "Federal Antitrust Policy", 2nd edition, St. Paul, West Group.
20. Landes, W.M. (1983), "Optimal sanctions for antitrust violations", *University of Chicago Law Review*, 50, p. 652.
21. Levenstein, M. and Suslow, V. (2002), "What Determines Cartel Success?", *Working Paper 02-001*, Ann Arbor, Michigan, University of Michigan Business School, January.
22. Levenstein, M.; Suslow, V. and Oswald, L. (2003), "International Price-Fixing Cartels and Developing Countries: A Discussion of Effects and Policy Remedies", *Working Paper 9511*, Cambridge, Massachusetts, National Bureau of Economic Research, February.
23. Posner, R.A. (2001), "Antitrust Law", 2nd edition, The University of Chicago Press.
24. Sproul, M.F. (1993), "Antitrust and Prices", *Journal of Political Economy*, 101, 741–54.
25. Van Dijk, T. and Verboven, F. (2006), "The Quantification of Damages", in W.D. Collins (ed.), *Issues in Competition Law and Policy*, American Bar Association, Antitrust Section.
26. Verboven, F. and Van Dijk, T. (2009), "Cartel Damages Claims and the Passing-on Defense", *Journal of Industrial Economics*.
27. Werden, G.J. (2003), "The Effect of Antitrust Policy on Consumer Welfare: What Crandall and Winston Overlook", *Economic Analysis Group Discussion Paper*, January.
28. Werden, G.J. (2008), "Assessing the Effects of Antitrust Enforcement in the United States", *De Economist*, 156, 433–51.
29. Competition Commission (2009), "Suggested Best Practice for Submission of Technical Economic Analysis from Parties to the Competition Commission", February.
30. Consiliul Concurenței: Rapoarte anuale 2007-2011.
31. European Commission (2005a), "Green Paper: Damages Actions for the Breach of EC Antitrust Rules", COM(2005) 672 final, December.
32. European Commission (2005b), "Commission Staff Working Paper: Annex to the Green Paper on Damages Actions for the Breach of EC Antitrust Rules", SEC(2005) 1732, December.
33. European Commission (2008a), "White Paper on Damages Actions for Breach of the EC Antitrust Rules", COM(2008) 165, April.
34. European Commission (2008b), "Staff Working Paper Accompanying the White Paper on Damages Actions for Breach of the EC Antitrust Rules", SEC(2008) 404, April.
35. European Commission (2008c), "Commission Staff Working Document: Accompanying Document to the White Paper on Damages Actions for the Breach of the EC Antitrust Rules: Impact Assessment", SEC(2008) 405, April.
36. European Commission (2008d), "Guidance on the Commission's Enforcement Priorities in Applying Article 82 EC Treaty to Abusive Exclusionary Conduct by Dominant Undertakings", December.

-
37. ICN (International Competition Network) (2005), "Defining Hard Core Cartel Conduct, Effective Institutions, Effective Policies", vol. 1, Report Prepared by the ICN Working Group on Cartels, Bonn, Germany, June.
 38. OECD (2002), "Report on the Nature and Impact of Hard Core Cartels and Sanctions against Cartels under National Competition Laws", April 9th.
 39. OECD (2007), "Producer and Consumer Support Estimates", OECD Database 1986-2007.
 40. OECD (2008), "Policy Roundtable: Presenting Complex Economic Theories to Judges", Directorate for Financial and Enterprise Affairs, Competition Committee, DAF/COMP(2008)31, December 2nd.
 41. Oxera (2003a), "Assessing Profitability in Competition Policy Analysis", *OFT Economic Discussion Paper* 6, July.
 42. Oxera (2003b), "Consumer Survey Report", report prepared for the UK Office of Fair Trading, November.
 43. Oxera (2006), "Damaged Interest: The Choice of Discount Rate in Claims for Damages", *Agenda*, September.
 44. Oxera (2009), "Quantifying Antitrust Damages Towards Non-binding Guidance for Courts", Study prepared for the European Commission, December.